

Iluliag

Föreningen Sverige-Grönlands medlemsblad Nr 4/12

A Taste of Greenland kommer till Sverige, sid 4

Fritt fram för tunga industriprojekt, sid 6

Ekvatom har gått över Grönland, sid 7

Den Svarta Ängeln tur och retur

**Hej alla
grön-
landsäls-
kare!**

Här kommer första numret av Iluliaq i nätversion.

Vi hoppas att det ska fungera tekniskt för alla och att ni kan läsa utan problem. Som vanligt serverar vi ett "hopkok" av nyheter från Grönlands alla hörn och från forntid till nutid och lite framtid brukar också titta fram mellan raderna. Julen står för dörren och på Grönland är julfirandet en tradition med gamla anor. Familjer och släkt på båda sidor om Atlanten reser långväga för att samlas och njuta av gemenskap och värme och inte minst god mat. Även vi som bor i Sveriges alla delar har gjort oss förtjänta av en lång och stimulerande julvila så från redaktionen önskar vi nu er alla en GOD jul och inte minst ett GOTT NYTT ÅR!

1990 stängdes gruvan i Maamorilik längst in i Perlefiup-fjorden i Uummannaqdistriktet.

Då hade utländska gruvbolag brutit zink, bly och järn där i 17 år.

Sist vid "spaden" var svenska Stora Kopparberg och när inte lönsamheten kunde upprätthållas längre stängde man Den Svarta Ängeln som gruvan kallades i folkmun. Många grönländare från de närliggande bygderna hade jobbat i gruvan och kanske var inte erfarenheterna den allra soligaste. Rangordningen mellan lokala och tillresta var knivskarp. Detta kan man bl a läsa om i Fleming Jensens underbara bok Immaqa.

Året efter att den Svarta Ängeln stängts blev jag erbjuden att följa med Uummannaqs teknikchef till Maamori-

Gruvan Maamorilik (stavades tidigare Måmmorilik eller Maammorilik) och betyder stället med marmor. Eftersom berget har en märklig färgtoning kallas den ofta Svarta Ängeln.

lik för att hämta kvarlämnade baracker, maskiner m m. Båtresan in i Uummannaqfjorden och vidare in i Perlefiup var minst sagt hänförande och samtidigt skrämmande. Blåsvarta berg som stupade rakt ner i det mörka vattnet och vi med ett tunt glasfiberskal som enda skydd mot det urtida bråddjupet. Vi passerade bygden Ukkusissat och närmade oss ett högt berg i vars vägg en svart ängel flugit in och förstenats. Högt upp i berget fanns två hål. Från dessa hade en linbana forslat personal och malm. Dagar med storm och snö skulle man nog vara av speciellt virke för att klara den resan.

Samma dag skulle anläggningen stängas för gott. Siste man på plats var kocken som serverade oss lunch i matsalen innan han diskade och blev hämtad av helikopter. Mycket har hänt sedan dess. Mineraller har blivit en eftertraktad råvara. Angel Minings har fått koncession på ytterligare 50 års brytning i Maamorilik och 2013 drar verksamheten igång igen och räknas ge jobb åt 110 personer.

Under min vistelse i Uummannaq bodde jag i sporthallen. En gigantisk ljusblå byggnad som syns långväga. Jag fick veta att hallen var en "gåva" av Stora Kopparberg som låtit bygga den som ersättning för att de lämnat efter sig ett fjordsystem förgiftat av bly och zink. Kan verkligen en byggnad ersätta förgiftat vatten, förgiftat sediment, fisk och tång?

Kommer Grönland att kunna gardera sig mot miljöförstöring och utarmning när landet i en nära framtid öppnar för storskaliga projekt där gigantiska utländska ekonomiska investeringar kräver maximal lönsamhet. Erfarenheter från andra resursrika delar av världen säger något helt annat. Ja inte ens Sverige har en miljölagstiftning som rår på gruvbolagens jakt på nya råvaror.

Sylvia Hild

Iluliaq

En tidning från Föreningen Sverige-Grönland. www.sverige Gronland.com

Redaktionen består av:

Ordförande Sylvia Hild, Helgagatan 36 F, 118 58 Stockholm, Telefon: 070-303 96 30, e-post: sylvia.hild@comhem.se

Sekreterare: Joel Åsblom, tel: 070-7871436, e-post: asblom@rocketmail.com

Föreningens kassör är Mats Gullberg, tel: 08-660 91 79, e-post: matsgullberg2003@yahoo.se

Östgrönland rikt på dinosauriefynd

En grupp forskare från Geocenter Møns Klint har varit i Jameson Land på Östgrönland och grävt fram förstenade ben från 210 miljoner år gamla djur. Målet med expeditionen var att utforska fyndplatsen där man på 90-talet hittade benlämningar från den växtätande dinosaurien plateosaurus.

I denna nya omgång hittade forskarna två djur till. Det ena är en liten välbevarad plateosaurus som mycket väl kan vara en unge vilket gör fyndet extra intressant. Det andra djuret är visserligen lika stort som den vuxna plateosaurusen men är av en annan art. Expeditionen hittade också en plateosaurus på ett annat ställe men denna har man ännu inte haft tid att gräva fram.

I Polarfronten kan man läsa att de fynd som gjorts ger en ganska detaljerad bild av dinosaurernas liv. För 210 miljoner år sedan låg Östgrönland i den norra änden av en stäpp som täckte största delen av den gamla superkontinenten Pangea. Här vandrade växtätande dinosaurier omkring, åt fräkenväxter och drack vatten från floder och sjöar. Särskilt vanliga var de elefantstora plateosaurerna och åtskilliga arter av de sauroproder som några miljoner år senare utvecklades till gigantiska växtätare. Stäppen var farlig för mitt emellan växtätarna sprang meterstora rovdinosaurier omkring och jagade ungarna och andra mindre djur.

Östgrönland låg den gången där Rom ligger idag. Klimatet var varmt och torrt men en gång om året kom monsunen med

översvämningar och gav nytt liv till växterna. Under vattenytorna lurade fem till sex meter stora krokodilliknande phytosaur på byten och den besläktade chirotherium lämnade fotspår i den fuktiga sanden. Halvt nedgrävda i botten väntade den meterstora paddan gerrothorax på sina byten. Färskvattnet var också hem för fisk och meterstora hajar.

A Taste of Greenland sålt till svensk tv

Rese- och matserien A Taste of Greenland visar på ett underhållande sätt Grönland från sina bästa sidor med hjälp av landets natur, kultur och matvaror. En ny vinkling på berättelsen om Grönland. Programmet vänder sig till en bred, internationell publik.

Den nyzeeländske kocken Chris Coubrough guidar tittarna runt i de fem programmen. Dessa har spelats in i Syd-, Öst och Mittgrönland, i Nuuk och i Diskobukten och kunde avslutas i somras. Serien har sålts till 42 länder, bl a till Sverige. Bakom projektet står produktionsbolaget Ace & Ace, turistrådet Visit Greenland och Branding Greenland.

Maten har lagats ute i naturen för att skapa mesta möjliga trovärdighet. Det har också inneburit stora utmaningar för de medverkande när temperaturen t ex en gång sjönk till -40 grader. Inte heller var det okomplicerat att transportera den jät-

testora skärbrädan med snöskoter upp på fjället.

I ett avsnitt kan man se Grönlands regeringschef Kuupik Kleist steka biffar av

renkött, i ett annat fångar tv-kocken öring med bara händerna i älvens lågvatten. Många kulinariska och äventyrliga matupplevelser lovas i programserien.

Danskt pris till grönländsk forskning

Det nystiftade forskningspriset, Bomholtpriset, har gått till bokprojektet Kulturmøder ved Kap Farvel som skrivits av Kristine Raahauge, museichef vid Nanortaliks museum i samarbete med Nationalmuseets forskare Hans Christian och Einar Lund Jensen.

Kulturmøder ved Kap Farvel handlar om den sydöstgrönländska invandringen till området vid Kap Farvel under 1800-talet.

Källmaterialet är hämtat från ett antal skriftliga verk med ursprung främst från

den tidens Herrnhutmissionärer.

– Det betyder mycket för ättlingarna till dem som kom från Östgrönland att veta hur förfäder kom dit och hur de levde på den tiden, säger Kristine Raahauge.

Teamet hoppas nu att boken ska bidra till en bredare kunskap om invandringens betydelse för Kap Farvelområdet.

Priset delas ut av danska kulturministeriet.

Pilutaq Larsen Ström

Paamiut en modell för världen

Forsknings- och interventionsprojektet Paamiut Asasara under ledning av Århus Universitet har visat hur ett samhälle som sjunkit ner i arbetslöshet, missbruk, våld och bristande barntillsyn kan resa sig igen.

Förberedande intervjuer och möten med invånare och beslutsfattare i Paamiut visade på ett behov att sammanlänka utveckling av näringsliv, bostadssituationen, utbildningsbehovet och stöd till särskilt sårbara familjer i en gemensam handlingsplan.

Paamiut var för några år sedan ett av de mest utsatta områdena i Grönland. Nu har kriminaliteten minskat med 45 procent och likaså har arbetslösheten, medan antalet unga som utbildar sig blir allt större.

Paamiut Asasara (mitt älskade Paamiut) har mobiliserat hela det lokala sam-

hället och tagit utgångspunkt i de lokala värdena. En kollektiv inlärningsprocess har startats. Alla aktiviteter har utvecklats och genomförts under ledning av en lokal styrgrupp. En basdemokratisk process som skapat socialt ansvarstagande och känsla av trivsel.

Flera kommuner i Grönland visar nu intresse för projektet men erfarenheterna kan lika gärna överföras till andra lokalsamhällen i världen. Närmast i tur står nu Mexico. Projektet tar nämligen fatt i en rad globala problem. Unga människors vantrivsel och våld mot kvinnor. Men även alkoholmissbruk och depression är globala problem som ropar efter modeller för problemlösning. Paamiutmodellen har också visat sig effektiv när det gäller att återuppbygga ett samhälle efter en naturkatastrof.

Grönländskt bidrag till Nordiska Rådets litteraturpris

Diktsamlingen Storfangernes efterkommere av Marianne Petersen har utsetts till Grönlands bidrag till Nordiska Rådets litteraturpris 2013.

Marianne Petersen är en av de få författare i Grönland som skriver på både grönländska och danska. 1993 nominerades hon för första gången till det nordiska litteraturpriset med sin diktsamling Den berusade flugan och andra dikter.

När hon nu kommer tillbaka är det med en samling dikter som vandrar mellan samhällskritik och hyllning till naturen. Hon uttrycker både glädje med livet och en vass kritik till ett Grönland i snabb förändring. Hennes dikter skiljer sig från samtidens diktarkonst, men hon avvisar bestämt att hennes dikter skulle vara präglade av bitterhet och ironi över sedernas förfall.

– Jag är inte motståndare till utvecklingen och längtar inte tillbaka till tuberkulosen i torvhyddan, säger hon i en intervju i Sermitsiaq. Grönland ska inte vara ett frilandsmuseum utan en del av den globaliserade världen. Men när man har nått min ålder kan man tillåta sig att ta ett steg tillbaka och se på livet som det nu har blivit. Vi kan inte skruva tillbaka klockan men vi kan lära av historien.

Marianne Petersen är idag 75 år. Storfangernes efterkommere som heter Piniartorsuit kinguaavi på grönländska utgavs år 2010 av Milik Publishing.

Storfangernes efterkommere

Storfangernes efterkommere er kommet videre
sælen er væk

*kajakken ligger som skelet på land u
den skind
teknikken har holdt sit indtog
mobiltelefonen er opfundet
oundværlig for storfangernes
efterkommere
hurra hurra hurra
it's cool!*

*Hvilket liv
Det satans liv
elendige barndom
svigtet gang på gang
du begræder din elendige barndom
fokuserer kun på elendighed
alting sort
intet lyspunkt
håbløst
vi hører på dine beklagelser
der efterhånden lyder som en ridset
grammofonplade
der roterer i samme rille
uafadeligt
vi vil gerne forstå dig
men kan du ikke prøve at komme
videre?*

Iluliaq

4/12

Grönlands koloniala historia

Under två tillfällen i höst har Klaus Georg Hansen, tidigare vice direktör och seniorforskarare på Nordregio i Stockholm, hållit föredrag kring Grönlands koloniala historia.

I den historiska genomgången pekar han på att det finns en epok kring 1832 som haft stor betydelse för den fortsatta utvecklingen men som fått liten uppmärksamhet i historieböckerna. Mer än 100 år efter missionär Hans Egedes ankomst till Grönland företog kapten Graah en båtfärd utmed den grönländska östkusten och konstaterade att inte heller här fanns några spår av nordborna. Hans rapport ledde till att de danska myndigheterna helt kunde lägga hoppet om att kunna omvända den nordiska befolkningen på Grönland till den protestantiska läran. I stället satsade man nu helhjärtat på den inuitiska folkgruppen som under åren därefter fick spela en större roll i utvecklingen. 1861 infördes ett system med lokala föreståndare som för första gången fick spela en politisk roll och steg för steg kunnat ta över en rad ansvarsområden, något som kulminerade i hjemmestyret 1979 och självstyret 2009.

Vid årsskiftet tillträder Klaus Georg Hansen sin nya anställning som chef för Ilimmarfik-institutet vid Grönlands Universitet i Nuuk.

Sälkampanjen går vidare på Tivoli

Första maj i år demonstrerade grönländska fångstmän utanför varuhuset Magasin i Köpenhamn för rätten att jaga säl och sälja skinnen.

Kampanjen som nu fortsätter har målet att ta kål på myten att grönländska sälskinn skulle vara förbjudna inom EU. Att köpa sälskinn från Grönland är det samma som att stödja det grönländska samhället.

Denna gång har demonstranterna tagit plats på Tivolis julmarknad i Köpenhamn där grönländska studerande står i boden Inuit Sila och säljer sälskinnsprodukter.

Inuk nomineras till Oscar

Grönland satsar på en Oscarstatyett vid nästa års gala i Hollywood. Filmen Inuk, som vi skrev om tidigare i år, har nominerats till tävlingen om bästa utländska film.

– Även om Grönland är ett av de minsta filmproducerande länderna i världen har vi massor av historier som är värda att berättas, skriver den grönländska oscar-kommittén till filmakademien som väljer ut de fem filmer som får tävla i kategorin.

Den grönländska oscar-kommittén har särskilt betonat att Inuk redan har fått stor uppmärksamhet runt om i världen och vunnit 20 priser vid en rad filmfestivaler. Dessutom är det den populäraste filmen någonsin på Grönland. Avtal har redan ingåtts om premiär på filmen i Tyskland, Österrike och Sydkorea i början på 2013.

Nya runinskrifter hittade

Forskarna har hittat fem nya föremål med runinskrifter vid utgrävningar i nordbornas gamla biskopssäte Igaliku på Sydgrönland.

”Välsignad vare frukten av ditt liv”. Så lyder inskriptionen på ett av de små trästycken som dök upp i somras. Fram till idag har man funnit 170 runinskrifter på Grönland och seniorforskare Lisbeth Imer på Nationalmuseet i Köpenhamn håller på att kartlägga alla fynd som gjorts. Det ska bli en bok som kommer ut i början på 2014.

Men hon räknar med att det sannolikt finns tusentals runinskrifter. Var man än sätter spaden i marken kring de gamla nordbogårdarna så dyker de upp. Runristningarna har många olika budskap men de flesta har ett religiöst innehåll, tex på amulettar eller talstavar som man använde för att hålla ordning på bönerna.

De grönländska runinskrifterna är speciella eftersom de funnits överallt, även

på de allra minsta gårdarna i småbygderna.

Tittar man på resten av Europa så finns det inte runor som stammar från landbefolkningen. Men på Grönland har klimatet bidragit till en naturlig konservering.

Grönlands äldsta trähus inte norskt utan polskt

Grönlands äldsta trähus ligger i Qasigianguit. Det byggdes av norska hantverkare år 1734 i typisk norsk stil. Men var timret norskt? Det har man trott fram till idag då forskare på Nationalmuseet i Köpenhamn gjort en intressant upptäckt.

När de undersökte timret så visade det sig att timret var hämtat från Polen. Och samma gäller för elva andra gamla hus

som undersökts i Diskobukten.

Förklaringen till det polska timret ska sökas i Köpenhamn. På 1730-talet flyttades administrationen av Grönland från Bergen till Köpenhamn och därmed flyttades även administrationen av timret till Köpenhamn. Köpenhamnarna kom på att det var billigare att skicka upp husen sammansatta än att skicka upp norska timmermän som skulle bygga husen från grunden. I Köpenhamn hade man en stor timmerstapel bestående av leveranser från alla möjliga platser och när man skulle bygga ett hus tog man vad man hade och byggde. Forskningen visar att världen på 1700-talet var långt mer globaliserad än vad man hittills trott.

Magisk bröllopsdag på Grönland

Dagen den 12.12.12 har omgärdats med mycket magi och många passade den dagen på att gifta sig.

I Stockholm hade man massvigslar på Stadsmuseet och på Grönland rapporterades vigselceremonier i landets alla hörn. I Nuuk var det 13 giftassugna par och de tre politiker som skulle förrätta vigslarna fick jobba i skift den dagen. I allt var det 33 par som valde att gifta sig den dagen på Grönland antingen borgerligt eller i kyrkan.

Hans Ö ett ingenmansland

Förhandlingarna mellan Danmark-Grönland och Kanada fortgår om Hans Ö. Det första steget har varit att lägga fast en sjögräns mellan länderna.

Avtalen, som ersätter en provisorisk

gränsdragning från 1973, drar ett 3000 km långt streck i vattnet från Sydgrönland, upp genom Davissundet, Baffinbukten och till den Arktiska Oceanen norr om Grönland.

1973 rådde det enighet om att gränsen

var tillfällig. Mätteknologin var inte så exakt på den tiden. Nu har man en ny och modern teknologi som kan ge ett mycket mer precist resultat. Det betyder att man nu klart vet var gränsen går för fiskerätigheter och utvinning av mineraler.

Men två centrala frågor är fortfarande olösta. Det handlar om eventuella olje- och gasfält som sträcker sig över gränsen och över Hans Ö som båda länderna gör anspråk på.

Man har tecknat en cirkel runt ön. Den är fortfarande ingenmansland. Varken Kanada eller Danmark kan sägas vara ägare. Man ska nu göra ett sk unitiseringsavtal vilket innebär att hittar man förekomster av olja eller gas som är gränsöverskridande så ska Kanada och Grönland ta fram ett separat förslag till hur man ska förhålla sig.

Avtalet har ett stort symbolvärde som visar på att problem i Arktis löses bäst vid förhandlingsbordet och att Ilulissatförklaringen från 2008 har större tyngd än bara ord.

Grönländska män blir äldre

Nordisk Statistisk Årsbog 2012 har kommit ut och där kan man läsa att grönländska män har ökat sin levnadsålder med 7,6 år de senaste 10 åren.

Det är en ökning på 12,5 procent vilket ligger långt över ökningen i de andra nordiska länderna. Näst efter kommer den finska männen med en ökning på 9 procent.

Det är dock fortfarande de grönländska männen som kan förvänta sig att leva kortast tid i Norden. En genomsnittlig levnadsålder på 68,3 år jämfört med danska och finska mäns förväntade levnadsålder på drygt 77 år.

Kvinnornas förväntade levnadsålder ligger mycket högre än männens i samtliga nordiska länder men de senaste tio årens ökning är blygsam.

Fritt fram för tung industri

Efter månader av käbbel i det grönländska parlamentet har man nu röstat igenom en ny lag som tillåter storskaliga etableringar av gruvindustrier och smältverk.

Den nya lagen kallas storskalaloven och har omtalats som den viktigaste förändringen för den grönländska samhällsutvecklingen sedan självstyrets införande.

– Jag är mycket nöjd med att vi kunnat godkänna en lag som styrker Grönlands konkurrenskraft utan att kompromissa med arbetstagarnas löne- och anställningsvillkor, säger Grönlands regeringschef Kuupik Kleist.

I den nya lagen framgår att arbetsmarknadens parter själva ska förhandla fram sina avtal samtidigt som man skrivit in att de som anställs i de stora industriprojektens anläggningsfaser får en minimilön som motsvarar den grönländska.

En stor stöttesten gäller dock fortfarande regleringen av lönevillkoren för den stora grupp av utländska arbetare som de internationella bolagen ska ansöka om arbetstillstånd för. Eftersom denna typ av avtal även berör moderlandet Danmark måste villkoren för den utländska arbetskraften även godkännas i Folketinget. Förutsättningen för att utländska bolag ska vilja investera i Grönland är att de kan göra det med personal som är anställda av moderbolagen. Detta innebär dock att den danska utlänningslagen måste ändras.

Under veckorna efter att den nya lagen gick igenom den grönländska riksdagen, Inatsisartut, rasar debatten vidare i Danmark där det talas om risker för social dumpning.

Joel Åsblom

Gruvdrift i Arktis ingen småsak

Kraven på säkerhet och miljömässiga hänsyn blir allt större i modern gruvdrift. Och när det gäller malmutvinning i den sårbara arktiska miljön blir naturligtvis utmaningarna i en klass för sig själv.

De sociala, kulturella och ekonomiska aspekterna är helt avgörande för Grönlands möjligheter att utveckla en självbärande ekonomi med nya industrier som grund, skriver Finn Jørn Jakobsen i Sermitsiaq.

Därför är det helt avgörande att man får definierat vilka villkor som ska gälla för de internationella operatörer som ska operera i landet. Det är väldigt viktigt att lära av de erfarenheter som tidigare gjorts från gruvdrift i Grönland, Kanada och Alaska.

Politiska diskussionen livlig

Det har pågått en livlig politisk diskussion kring problemen kring gruvdrift och nu sätts de också in i ett vetenskapligt forskningssammanhang.

I tre dagar, 9-11 april, kommer Artek Event att presentera en rad intressanta bidrag från de senaste forskningsresultaten. Även Sverige och en rad andra länder i Arktis kommer att medverka i diskussionen. Särskilt fokus kommer att riktas på

de extraordinära utmaningarna som följer med etableringen av gruvor i relativt otillgängliga områden och i ett land med en liten och mycket spridd befolkning.

Gammal forskning nya krav

Gruvindustrin blir tvungen att anpassa sig till de naturgivna villkoren eftersom man måste hämta mineralerna där de finns, till skillnad mot ett aluminiumsmältverk som kan läggas där det finns tillgång till energi.

Arktisk gruvdrift har studerats i århundraden och just nu forskas det intensivt på området. Grönland har en unik situation som kan inhämta djupgående kunskap från olika forskningsmiljöer innan man startar den första gruvdriften i stor skala.

Ett nytt initiativ kommer att presenteras på Artek Event som kan få stor betydelse för Grönlands möjligheter att få tillgång till kunnande om arktisk gruvdrift. I samarbete med bl a Luleå Universitet ska man upprätta ett Nordic Master Program med titeln Nordic Mining School. Utbildningen tar två år om man redan har en examen. Den studerande kan fritt välja mellan fem universitet.

En nordboruin inte bara en ruin

Nordbornas gårdar bestod av ett sinnrikt system av fäboddar, utkiksposter, mjölkhus, visthus och stall.

Doktoranden Christian Koch Madsen har tittat närmare på varje enskild ruin i Vatnahverfi i Sydgrönland och delat in husen i olika typer och utifrån det kartlagt hur ett nordbojordbruk var strukturerat.

Gårdarna utgjordes inte bara av platsen där man hade sin gård och mark utan av hela det kringliggande landskapet med alla dess resurser, säger han till KNR.

Det var inte lätt för nordborna att bedriva lantbruk i Grönland och därför måste de organisera lantbruken på detta sätt. I början var lantbruken organiserade runt de största gårdarna med de mäktigaste bönderna men med tiden uppstod fler och fler bebyggelser längre bort, även vid kusten.

Med tiden, då ett kallare klimat satte in, drogs bebyggelserna tillbaka till sin ursprungliga utgångspunkt. Visserligen hade nordborna kommit på att jaga sål så det kan synas märkligt att de lämnade kusten men förklaringen ligger i att de i första hand uppfattade sig som lantbrukare. Boskapen var ett mått på status så även de enklaste gårdarna försökte hålla sig med ett par kor.

Jultomten har flyttat nordpå

Qaasuitsup Kommunian har för andra året i rad tagit över jultomtens aktiviteter. Och därmed har de förpliktigt sig till att svara på brev från barn över hela världen. Sex postsäckar med brev ligger nu och väntar på att bli besvarade. En utgift för kommunen som går runt på 80 000 dkr.

Tankar finns att försöka få jultomtens varumärke att generera inkomster till Nordgrönland. Tidigare försök har ju misslyckats men nu vill man anlita en expert som ska analysera vad som gått fel och som ska peka på möjligheterna i framtiden. Som ett nytt steg har jultomten redan öppnat en ambassad på Bornholm. Den kan kanske stå modell som kan utökas till andra länder i ett försök att synliggöra jultomten.

En hel rad frivilliga tomtar hjälper i år till att hålla kostnaderna nere. De äldsta klasserna i Ilulissats två skolor har fullt sjå med att besvara breven. Och brevskrivarna får svar på tre språk. Grönländska, danska och engelska. Samtidigt är det tio tomtenisar i Danmark som ser till att hemmasidan www.santa.gl lanseras.

Jultomten ska tända julgranen i en av kommunens byar. I år blir det Qasigiannuguit som får den äran.

Ekvatorn har gått över Grönland

En forskargrupp har utvecklat en ny geologisk metod med vilken de för första gången har kunnat fastställa var Ekvatorn låg under perioden Ordovicium för 450 miljoner år sedan. Och de har funnit ett 6000 km långt och ett par hundra km brett bälte som sträcker sig genom nutidens Nordamerika. Bältet går tvärs över Nordgrönland och ned genom Nordamerika.

Den banbrytande metoden grundar sig på en rad fossilfynd som avslöjar var det varit stilla väder under en lång period. Ett tillstånd som man finner runt Ekvatorn.

Det var en märklig upptäckt som ledde forskarna på spåret efter den förhistoriska ekvatorn. Under en expedition på Nordgrönland fann de en ovanlig fossil i en bergvägg i området omkring G.B.Schley Fjord i det östliga Peary Land.

Plötsligt stod forskarna framför en näs-

G.B.Schley Fjord i det östliga Peary Land.

tan 150 meter tjock kalksten som var tätt packad av fossiler från musselliknande djur (brachiopoder). I likhet med musslor har brachiopoder två skal. Normalt är dessa sediment av brachiopodskal ett par meter tjocka. Men nu handlade det om 150 meter vilket forskarna ser som

ett enastående fynd. Än mer märkligt är dock att man bara hittade fossiler av bukskal medan ryggskalet var spårlost försvunna. Det tunnare ryggskalet tror man har nötts bort av svagt vågskvalp medan det tjockare skalet har blivit kvar. Tjockleken indikerar att det inte existerat kraftiga stormar.

Forskarna fortsatte nu att leta efter liknande oförstörda sediment i Nordamerika. Och så småningom framträdde bilden av ett långt vindstilla bälte som svarar till kalmbältet runt Ekvatorn. Innanför bältet är sedimenten i det närmaste oförstörda medan man på båda sidor om bältet hittar avlagringar som tydligt påverkats av stormaktivitet.

Den här metoden innebär ett stort steg framåt för att spåra kontinenternas vandringar. Men den kan också användas för att räkna ut var olja och gas finns.

På jakt efter Jordens första djur

Sommaren 2011 seglade en expedition med bl a den grönländske arkeologen Minik Rosing ombord till Ella Ö på Nordöstgrönland. Klipporna här stammar från den tid då de första riktiga djuren uppstod. Dessa klippor blev föremål för forskarnas unika experiment.

Djur med skelett, armar och ben är en modern skapelse. De har funnits i 550 miljoner år av jordens 4,54 miljarder år långa existens. Naturens språng från bakterier till flercelliga livsformer skedde under den kambriska perioden. Hur detta språng gick till vet man ännu inte. Men Rosing och hans kolleger har sökt efter svaret på Ella Ö:s klippor. Genom att ta prov från klipporna och analysera deras grundämnessammansättning kan de beskriva de miljöförändringar som fick livet att ta detta avgörande språng.

Man vet inte exakt vad det var som fick djuren att träda in i skapelsen men man tror att det skedde som reaktion på en extrem köldperiod, uppger nättidningen Videnskab.dk. Strax före den kambriska tiden var jorden mest att likna vid en jättelik snöboll där världshaven frusit till is.

Var syret nödvändigt?

Drömmen är nu att kunna mäta hur mycket syre det fanns i havet under kambrium.

Studier har tidigare gjorts som visat på att atmosfärens och havets innehåll av syre var långt under de tre procent som nutidens djur behöver för sin ämnesomsättning. När man vet hur stor syretillför-

Den grönländske arkeologen Minik Rosing tillbringar mycket tid i Nordöstgrönland.

seln var i havet vet vi vilka förhållanden de första djuren måste leva under. Visar det sig att syrekonzentrationen var mycket låg kan det förändra hypotesen om att syre var en förutsättning för att djuren kunde utvecklas.

På Ella Ö hoppas forskarna att ha hittat fossiler från speciella livsformer som fungerat som övergångsformer. Med en avancerad röntgenpistol har de jagat spår efter 550 miljoner år gamla avtryck av de livsformer som föregick den kambriska

explosionen. Ella Ö låg då närmare ekvatorn och måste därför ha varit tillräckligt varm för att kunna fungera som vaggas för de första djuren.

200 kg stenprover tog de med sig till Köpenhamn där de nu analyseras ur alla tänkbara perspektiv. Hoppet står till att finna den pusselbit som visar på sammanhanget mellan djurens utveckling och miljön där de uppstod.

Sista sidan...

Svensk expert på Grönland under medeltiden

Fredrik Charpentier Ljungqvist, doktorand i historia vid Stockholms universitet och sekreterare vid Centrum för medeltidsstudier vid Stockholms universitet håller ett föredrag om de medeltida nordiska bosättningarna på Grönland måndag 18 februari kl 18.

Han behandlar detta intressanta ämne ur ett historiskt, arkeologiskt, kulturgeografiskt och klimatologiskt perspektiv. Omkring 985 e.Kr. etablerade isländska nybyggare en kreatursbaserad agrarkultur, kompletterad med sälfångst, i de djupa fjordarna längs Grönlands sydvästra kust under kulmen av den medeltida värmeperioden.

Två bygder kom att växa fram: Österbygden längst i söder och den mindre Västerbygden längre norrut. Betalningsmedel för handel med Europa anskaffades genom årliga kommersiella fångstfärder till fjärran norr. Grönland kom att bli ett medeltidssamhälle i miniatyr på några tusen individer med ett eget biskopssäte, stenkyrkor, kloster och tingsplats.

Under senmedeltiden hände emellertid något vid tiden för den allmänna nord-europeiska agrarkrisen och sammanföll i tid med när klimatet blev kraftigt kallare i början av Lilla istiden. Omkring 1350–1400 avfolkades Västerbygden

Fredrik Charpentier Ljungqvist är expert på medeltida bosättningar på Grönland.

och omkring hundra år senare var även Österbygden avfolkad. Grönland var helt överlämnat i händerna på inuiterna, som flyttade in i de tidigare norröna agrarbyggena.

Den totala avfolkningen av den nordiska befolkningen på Grönland är ett av de mest fängslande historiska mysterierna och en av de största olösta arkeologiska gåtorna. Samtidigt är de arkeologiska lämningarna på Grönland unika: det senmedeltida nordiska bebyggelsemönstret har lämnats fruset i tiden. Tack vare den

fortfarande gleasa befolkningen har det skadats ringa av modern bebyggelse och det kalla klimatet har generellt lett till att de arkeologiska lämningarna är välbevarade.

Detta är ett samarrangemang av Föreningen Natur och Samhälle i Norden, Föreningen Norden och Föreningen Sverige-Grönland.

Mötesplats: Lokal Baltzar, Baltzar von Platens gata 11 (ingång från baksidan)

Världens äldsta underhållningsprogram

Danmarks Radio håller nu på med förberedelserna för världens äldsta underhållningsprogram "Julehilsen til Grönland".

Årets utsändning är den 80:e i ordningen. Värd är Julie Berthelsen. I år kommer hon att sjunga liksom Caroline Henderson, Aviaja Lumholdt, Kimmernaq och Mike Fencker. Julhälsningarna avslutas med att Aavaat-kören sjunger Guuterput. Showen går av stapeln i Köpenhamns konserthus den 19 december och den 22 december kan den höras på

DR kl 21.20. På KNR sänds programmet på julafton.

Nästa år planerar Danmarks Radio att sända julhälsningarna från Grönland till Danmark.

Medarbetare sökes

Joel och Sylvia som gör Iluliaq skulle verkligen uppskatta om fler medlemmar ville medverka i redaktionen.

Ibland känner vi oss lite trötta och skulle vilja lätta på vår arbetsbörda. Det handlar inte i första hand om att skriva reportage utan om att söka lämpliga ny-

heter på nätet och i andra media, överätta dem till svenska och redigera dem till läsbart skick. Detta kräver förstås att man har skrivvana och förstår danska och engelska. Det är en rolig uppgift därför att då "tvingas" man hålla sina grönländskunskaper levande och ibland kan man t o m träffa på något riktigt spännande. Som t ex i detta nummer då både dinosaurier och ekvatorn kan sägas vara grönländska.

Är du intresserad så hör av dig till någon av adresserna nedan.

Nya till styrelsen?

I vår håller vi årsmöte och styrelsen vill gärna veta om det finns medlemmar som är intresserade av att delta i styrelsen,

Eftersom vi är spridda över hela landet så kan bara delar av styrelsen träffas fysiskt men idag finns nya möjligheter för alla att delta via Skype t ex. Styrelsen träffas fyra gånger om året. Hör av dig om du är taggad till sylvia.hild@comhem.se eller asblom@rocketmail.com. Det går också bra att ringa till 070-3039630.